

Η ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΣ ΕΝ ΤΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ ΠΑΡΑ ΚΙΚΕΡΩΝΙ

(De Oratore, III, 46, 180)

Ὁ ῥήτωρ Κικέρων ἐν τῷ μνημονευομένῳ ἀνωτέρῳ συγγράμματι αὐτοῦ πραγματεύεται περὶ ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ «καλοῦ». Θὰ ἡδύνατό τις νὰ μνημονεύσῃ καὶ ἄλλας, αἰσθητικοῦ περιεχομένου, ἀντιλήψεις τοῦ Κικέρωνος¹, εἰς ἃς ὁ Ῥωμαῖος ῥήτωρ καὶ φιλόσοφος ἐκθέτει καὶ λύει ἱκανῶς πῶς διάφορα προβλήματα τῆς συγχρόνου αἰσθητικῆς καὶ τέχνης.

Ἄλλ' ὥς γνωστόν, εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς ἀπλῆς ἀνακοινώσεως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῶσι τὰ ἀνωτέρω, διὸ καὶ θὰ χωρήσωμεν εἰς τὴν παράθεσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος προβλήματος, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἀντικείμενον τῆς παρούσης συζητήσεως.

Ἐν τῷ De Oratore, III, 46, 180 ἔργῳ τοῦ Κικέρωνος ἀναγράφονται τὰ κάτωθι:

«Columnae templa et porticus sustinent; tamen habent non plus utilitatis quam dignitatis – Capitoli fastigium illud et ceterarum aedium non venustas sed necessitas ipsa fabricata est. Nam cum esset habita ratio quem ad modum ex utraque tecti parte aqua delaberetur, utilitatem templi fastigi dignitas consecuta est, ut etiam si in caelo Capitolium statueretur ubi imber esse non posset, nullam sine fastigio dignitatem habiturum fuisse videretur».

Κατὰ τὸν Κικέρωνα, ἡ καλαισθητικὴ ἀπόλαυσις γεννᾶται, ὥς ἀναφαίνεται ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ, μόνον ὅταν ἡ *Dignitas* ἢ ἡ *Venustas*, ἥτοι ἡ ἐννοία τοῦ Ὁραίου (*Pulchritudo*)² τυγχάνῃ ταυτοσημῆς πρὸς σκοπιμότητα τινα, ἥτοι, ὅταν ἡ ἐννοία τοῦ χρησίου ἀποτελῇ ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν, ἵνα ἀντικείμενον τι πληροῖ τοὺς ὅρους τοῦ καλοῦ, ὥς ἐδίδαξαν οἱ Σωκράτης, Πλάτων (*Ἰππ. μείζ.*, 295c κ. ἄ.), Nietzsche κ. ἄ. Ἐνταῦθα ὁ ῥήτωρ ἀναγράφει ὥς παράδειγμα οἰκοδόμημα τι (Ναός), εἰς ὃ θέλει πληρωθῇ ἐν αὐτῷ ἡ ἐννοία τοῦ καλοῦ, ἐάν, λέγει, «οἱ κίονες καὶ αἱ στοαί, αἵτινες ὑποβαστάζουσι τὸν Ναόν καὶ προσδίδουσι βεβαίως πάντα ταῦτα τὴν εἰς αὐτὸν μεγαλοπρέπειαν, πλὴν ὅμως οὐχὶ μεγαλύτερα τυγχάνει καὶ ἡ ὠφελιμότης αὐτῶν» (*Columnae templa et porticus sustinent; tamen habent non plus utilitatis quam dignitatis*).

«Ἡ μεγαλοπρεπὴς Στέγη τοῦ Καπιτωλίου καὶ τῶν ἄλλων Ναῶν δὲν προσδίδουσι κομψότητα εἰ μὴ μόνον τὴν ἀναγκαιότητα καὶ χάριν τῆς ὁποίας ἐδημιουργήθη αὕτη» (κομψό-

1. Πβ. *De Oratore*, II, c 7, καὶ III, c 50· *De fin. bon.*, IV, 4, 10· *De Off.*, I, c 36· πβ. καὶ W. KROLL, *M. Tullii Ciceronis, Orator*, 1913.

2. Ὁ Κικέρων προσδιορίζει τὴν ἐννοιαν τοῦ «καλοῦ» (*Pulchritudo*) διὰ τῶν λέξεων «*Venustas*» καὶ «*Dignitas*» ἐκ τῶν ὁποίων, ἡ μὲν πρώτη προσδιορίζει τὴν χάριν καὶ τὴν λεπτότητα, ἡ δὲ δευτέρα τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν· θεωρεῖ δέ, τὴν μὲν πρώτην ὥς προσιδιάζουσαν μᾶλλον εἰς τὰς γυναῖκας, τὴν δὲ δευτέραν ὥς ἴδιον τῶν ἀνδρῶν: «cum autem pulchritudinis duo genera sint, quorum in altero venustas sit, in altero dignitas: venustatem muliebrem ducere debemus, dignitatem virilem» (*De Off.*, I, c 36). Πβ. καὶ ΠΛΑΤΩΝΟΣ, *Νόμοι*, 802e: «τὸ δὴ μεγαλοπρεπὲς οὖν καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀνδρείαν ῥέπον ἀρρενωπὸν φατέον εἶναι, τὸ δὲ πρὸς τὸ κόσμιον καὶ σῶφρον μᾶλλον ἀποκλῖνον θηλυγενέστερον».



της) (Capitoli fastigium illud et ceterarum aedium non venustas sed necessitas ipsa fabricata est).

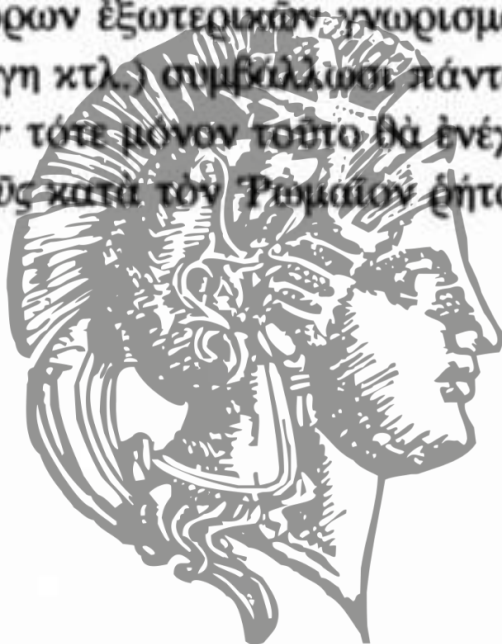
«Ἐάν νῦν ἤθελέ τις ἀναζητήσει τὸν τρόπον τοῦ ἀποχετεύειν τὰ δμβρια ὕδατα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ στεγάσματος τοῦ οἰκοδομήματος, τότε ἡ χρησιμότης τῆς Στέγης (οὐσα κατ' ἀνάγκην ἐπικλινῆς κατὰ τὸ σχῆμα) τοῦ Ναοῦ θὰ ἐδημιουργεῖ δι' αὐτὸν τὴν μεγαλοπρέπειαν (Nam cum esset habita ratio quem ad modum ex utraque tecti parte aqua delaberetur, utilitatem templi fastigi dignitas consecuta est).

Τέλος ὁ Κικέρων περικλείει τὴν ἑαυτοῦ Σκέψιν διὰ τῶν κάτωθι: «ἐάν ὁ Ναὸς ἔκειτο ἐν τῷ Οὐρανῷ, εἰς ὃν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ πίπτωσι βροχαί, δὲν θὰ εἶχεν οὗτος ἀνάγκην Στέγης· καὶ μὴ οὐσης ταύτης δὲν θὰ ἀπεδίδετο εἰς αὐτὸν ἡ ἔννοια τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ τοῦ Ὠραίου (Si in caelo Capitolium statueretur, ubi imber esse non posset, nullam sine fastigio dignitatem habiturum fuisse videatur).

Ἐν ὀλίγαις λέξεσιν, ἐνθα Σκοπιμότης καὶ συνεπῶς ὠφελιμότης ἐκεῖ καὶ ὠραιότης· ἀντιθέτως, ἐάν δὲν ὑπάρχη Σκοπιμότης καὶ συνεπῶς μέσον, εἰς ὃ θὰ στήσῃ ἡ χρησιμότης τὸ βάθρον αὐτῆς, τότε θὰ λείψῃ δι' ἡμᾶς καὶ τὸ συναίσθημα τοῦ «καλοῦ». Κατ' αὐτὸν ἡ ἀναγκαιότης μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ «καλοῦ» ἀποτελοῦσι ταυτόσημον ἔννοιαν.

Ἐν κατακλείδι, ὁ ἄνθρωπος ὠθούμενος ὑπὸ τοῦ Νόμου τῆς ἀναγκαιότητος, ὅπως δώσῃ χρησιμοθηρικὴν μορφήν (Utilitarismus ἢ Utilismus) εἰς τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ, δημιουργεῖ οὗτος συγχρόνως ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἔννοιαν τοῦ Ὠραίου· τοῦτο θὰ προσδώσῃ καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν εἰς τὸν θεατὴν, ὅταν διὰ τῆς μορφῆς αὐτοῦ, ἦτοι τοῦ Εἶδους (Formalismus), τοῦ ἀθροίσματος δηλαδὴ τῶν διαφορῶν ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων, ἅτινα χαρακτηρίζουσι τὸ ἀντικείμενον (κίονες, στοαί, στέγη κτλ.) συμβάλλωσι πάντα ταῦτα ὠφελιμιστικῶς πῶς εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀντικείμενον· τότε μόνον τοῦτο θὰ ἐνέχῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἔννοιαν τοῦ καλοῦ, τουτέστι τοῦ μεγαλοπρεποῦς κατὰ τὸν Ῥωμαῖον ῥήτορα, πολιτικὸν καὶ φιλόσοφον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ



ΑΘΗΝΑΝ

